

DONA I POLÍTICA (LA DONA EN LA RE-CONSTRUCCIÓ NACIONAL)

Alizia Sturtze

Ardi Beltza

2000

Aquest tema de “dona i política” és de difícil aproximació en la mesura en que són dos termes de gran ambigüitat i que, per tant, convé acotar mínimament abans de començar a parlar, ja que les conseqüències canvien segons i com articulem el seu significat. Així, quan es tracta d’una paraula amb una càrrega emocional tan enorme com la de “dona”, qualsevol reclamació sobre el seu significat és en sí una intervenció política.

Amb les peticions entorn a la dona passa el mateix que amb conceptes com mare, educació, ciències o democràcia, que són pensats com actes descriptius, quan en realitat són especulacions. Quins són els interessos de les dones? Els de les dones occidentals? Els de les dones de dretes? Les opusdeistes del PP, per exemple o les antiabortistes ianquis? Els dels homes d’esquerres? En base a què jo he de defensar a les dones negres o a les del Tercer Món, ara anomenat Sud o Món Majoritari? Aquesta dona universal amb una identitat universal amb una identitat singular essencial i una opressió bàsica general de certs feminismes és una creació històrica abstracta del sistema dual occidental sexualitzat i androcèntric (blanc/negre, home/dona, naturalesa/cultura, públic/privat), que “atorga la categoria universal a la seva manera de ser particular” (P. Bourdieu), i que ha estat útil en el seu moment, però que ara hem de transcendir, acceptant que les nostres reclamacions feministes no emmalalteixin d’una “realitat donada”, sinó del lloc que ocupem en la història i en la cultura; són actes polítics que reflecteixen els continguts dels que provenim, l’actualitat que vivim i els futurs que ens agradaria crear.

Perquè, per entendre’ns, les haurà que defensin que la lluita per la igualtat suposa que hi hagi tantes dones guàrdies civils o capità general com homes, però per motius obvis, aquesta no és la meua lluita, els mims que aparti de la meua recent estrenada menopausa, no sé quina altra relació puc tenir jo amb Madelaine Albright o Nicole Fontaine, per posar dos exemples de dones amb cert poder efectiu, però la socialització de les quals és clarament masculina i està basada en la ideologia del domini que impregna la cultura occidental, és a dir, no en l’autodesenvolupament de les persones, sinó en l’imperialisme, l’expansió econòmica, la jerarquia, la competitivitat, els desigs materials,...

No hi ha dubte de que la política en els organismes de la democràcia és masculina. Hem doncs de fer de la reclamació de paritat institucional un dels nostres objectius, sota el pressupòsit de que així, al aportar la mirada, les pràctiques i les concepcions de les dones, aconseguirem transformar l’exercici de la política? És cert que la dona, en la mesura en que té un coneixement i

una vivència de lo quotidià diferents, pot modificar certes perspectives en la política. Tot i així, al admetre que té qualitats que no té l'home, com les de ser negociadores, flexibles, no agressives o no-violentes, pacifistes, etc... No estem reproduint l'estereotip? No estem defensant un fundacionalisme biològic? Que, al assumir que en totes les societats patriarcals hi ha una naturalesa de la dona bàsica, està en el fons defensant una relació entre biologia i socialització i rebaixant a la categoria d'accessori la historicitat de la divisió sexual i de la interpretació dels cossos?, no estem, a més, al sobrevalorar aquestes suposades qualitats femenines i desvirtuar per oposició conceptes com el de violència o agressivitat, atribuïts a "l'home", fent-li el caldo gras al estat i al sistema? La dona, com l'home, també ha de defensar, en la meua opinió, el seu dret a l'agressivitat, a la rebel·lia i a la utilització de la "tecnologia de la violència", com les anomenaven les dones del Congrés Africà durant la seva potent lluita contra l'Apartheid.

Per una altra banda, no s'ha d'oblidar que, en aquesta fase de globalització en la que ens enfrontem a un fenomen de concentració de poder, de la riquesa i de la cultura, la gran majoria de dones són les grans perdedores. Encara sent cert que un mínim de dones qualificades i "flexibles" tenen més oportunitats que mai per fer "carrera", la dona "mundialitzada" veu amputats els seus drets, al ser utilitzada com un combustible més: és la gran explotada del treball "flexible", la prostitució o l'esposa concertada per correspondència o rera un viatge a Llatinoamèrica, la emigrant que envia divises... A més, les dones segueixen excloses del nucli dur de la política, és a dir, de l'economia i les finances, encara que els temes "femenins" són inclosos en les seves agendes.

Reconèixer la diversitat

Per ell, estudioses del tema defensen que, front a la mundialització, la força de la dona sols pot venir del reconeixement de la diversitat, de la sinergia creada a partir de la multiplicitat dels moviments locals/indígenes/nacionals... que es vagin coordinant en un sistema de xarxa que, inspirat per la base, aconseguixi associar lo global i lo local: mentre des de lo local es puguin oposar resistències als diferents tipus de poder en cada context històric i geogràfic, el sistema en xarxa permet una relació fluida entre les diferents identitats, gents i contextos, creant el que Angela Davis anomena "coalicions imprevisibles". Perquè, està bé fer lobbying institucional en les grans instàncies del sistema, com fan grups de la "jet-set feminista" com WEDO, però està malament considerar que aquesta és la única i la forma millor de fer política a favor de les dones i que la política de base és una forma inferior. Entre altres coses, perquè s'ha demostrat que les decisions preses en aquestes trobades no són després aplicades en els països a no ser que existeixi pressió política interna (treball de base), a no ser que es sigui capaç d'incidir en els mundialitzades estructures econòmiques privades, a no ser que es treballi per la transformació estructural del sistema a tots els nivells micro, meso i macro, és a dir, reestructurant a partir de lo local el mercat i creant un poder en el sí de la societat civil potenciant formes directes d'intercanvi, el treball col·lectiu, la reevaluació del treball "no remunerat", desenvolupant, a partir de la regionalització, circuits econòmics més enllà d'aquest mercat mundialitzat que distancia cada cop més la producció del consum, de cara a reapropiar-se dels recursos i els mercats.

La política és l'exercici del poder i, aquesta mesura, engloba tant a tot grup humà els individus del qual estan en conflicte sobre uns objectius col·lectius com als mitjans utilitzats per aconseguir-los. Així doncs, enfrontar-se a aquesta mundialització econòmica, biològica i cultural que margina a les dones partint d'una pràctica local, regional i nacional (que vagi teixint xarxes), és clarament fer política, utilitzant el poder. I per a això, és ineludible el reconeixement de la diferència.

Des de la nostra feminista pertinença sentimental, racional i crítica al projecte d'autodeterminació nacional, social i de gènere de l'esquerra abertzale, arribem a la mateixa conclusió. Encara mantenint la categoria ontològica de dona com a necessària per a avançar en els nostres objectius, considerem bàsic el reconeixement de la multiplicitat d'identitats, de l'existència de veus diferents de dones en els que, segons la seva localització històrica, cultural, racial, econòmica, sexual i nacional, la opressió de les forces de la història, i sobretot la del tandem patriarcat/capitalisme com estructura material de poder i de domini, actua en graus i formes diverses. Les diferències d'identitat, des d'aquesta perspectiva, no són una simple acceptació del "pluralisme", sinó que depenen directament de les relacions del poder, existeixen en connexió amb les opressions històriques que les han creat: "El gènere, la raça, la consciència nacional o de classe és quelcom que ens ha estat imposat per la terrible experiència històrica de les realitats socials del patriarcat, el colonialisme, el racisme i el capitalisme" (D.J: Haraway: A manifesto for cyborgs).

Basques i treballadores

Així com una dona negra del Bronx no pateix el sexisme de la mateixa manera que una blanca protestant, perquè el racisme no és quelcom accidental que s'afegeixi a la seva identitat bàsica de gènere, sinó una qualitat que actua a nivell profund, les dones basques no som dones i a més de classe treballadora, sinó que som dones-basques treballadores, és a dir, que són aquests tres elements els que conjuntament configuren la nostra identitat, social i individual, la nostra forma de sentir la repressió i que sobre aquests tres elements hem de treballar la nostra alliberació i el nostre treball polític perquè d'ells en depèn part important des de la nostra lluita per la llibertat. Es tractaria, doncs, de definir la relació dialèctica entre dona euskaldun i identitat nacional, profunditzar en el component nacionalista i d'esquerreres de la nostra identitat de gènere, presentant un paradigma conceptual, paradigma d'activisme feminista occidental "oficial" (colonitzador espanyol i francès, en el nostre cas), que és el que domina la presentació i re-presentació de la dona segons uns valors totalment euronordamericanitzats.

La reorganització de les relacions de gènere, la regulació del sexe i la llibertat sexual de la dona basca (la repressió contra les bruixes n'és un exemple), foren centrals per a l'establiment de les hegemònies "espanyola" i "francesa", el que va portar una intervenció creixent en les nostres vides socials i privades de l'Església i l'estat (mesures contra els matrimonis a prova i contra la bigàmia, lleis d'herència que marginen a la dona,...) Per això, per poder superar l'inconscient androcèntric que ens han sobreposat, juntament a la necessitat de

recuperar el record, de de-construir i re-construir la nostra història col·lectiva anterior, és precís també formular la crítica a les feministes espanyoles/franceses que, amb el seu discurs universalista, no sols consideren oprimides a qui dona prioritat a una altra faceta de la lluita (la nacional o de classe), sinó que utilitzen, igual que l'estat, la problematització de lo basc per invisibilitzarnos com a dones basques i, d'aquesta manera, se situen enfront de moviments de dones com el nostre, sorgits històricament en contextos sociopolítics específics, defensant lo necessari de la seva "homogeneització", assimilació i mestissatge. Aquesta interpretació fa que, al ser basc sinònim d'home anacrònic i cerril i dona sinònim de dona espanyola universal, hi hagi feministes dels estats espanyol i francès que mostrin actituds d'incomprensió i inclòs xenofòbia respecte a les dones basques en lluita i que en general no exhibeixin cap empatia ni solidaritat política ni tan sols davant la tortura amb què el "masculí" estat les castiga, perquè això els suposaria haver de reconèixer la nostra identitat diferenciada. Com a conseqüència, sols es poden realitzar fronts unitaris amb grups feministes estatals com els actuals contra la violència domèstica o la feminització de la pobresa.

D'altra banda, és innegable que, per imperatiu ideològic de la lluita nacionalista basca, s'ha creat un discurs genèric en el que la categoria de dona apareix com a passiva i reduïda a símbol totèmic de la nació.

El nacionalisme sabinià, en la seva construcció i per sorgir en el moment en què sorgeix, s'ha basat en la defensa de la cultura patriarcal "tradicional", segons la qual el "ser basc", l'experiència d'euskaldunitat, està fortament interpretat per la poderosa ideologia dominant "espanyola" (patriarcal-capitalista): el model aranista de "l'euskaldun-dededum" i de la etxeoandre catòlica, passiva, no té res a veure amb la nostra cultura mil·lenària, però sí que es correspon amb les representacions mitològiques de la dona, creades per l'Església o el capitalisme. Enfront a aquests icones, hem de re-construir una versió alternativa en al que el poder de la dona aparegui com a essencial per l'evolució de la nació basca. Podrem començar recuperant el paper mític/històric de la dona plena d'energia, de la bruixa, de la belagile, de Mari que, contràriament a la verge Maria, no és un simple espectacle, sinó una defensora de la terra, protectora però també violenta.

Totes les ideologies nacionals tenen gènere. La majoria de les vegades, les dones, són les sustentadores simbòliques de la nació (aquesta apareix sovint com una sofridora mare) i els homes els seus agents (els alliberadors), independentment del paper que les dones juguin en el moviment. S'identifiquen quatre maneres pels quals la dona s'implica en el nacionalisme: com a reproductora biològica; com a transmissores i productores actives de la cultura nacional; com a significants simbòlics de la diferència nacional; com a participants actives en les lluites nacionals. Per tant, el nacionalisme des del principi, es construeix a través d'un discurs de gènere i no es pot entendre sense una teoria del poder de gènere. Per lo que, al parlar de dona i política, des de la nostra lluita d'alliberament, es fa necessari considerar quatre aspectes: investigar la formació "sexuada" de les teories masculines (el sabinisme, per exemple); treure a la llum la participació activa cultural i política de la dona en les formacions nacionals al llarg de la història; treure a la llum

crítica les estructures de poder ètniques i de classe que segueixen mal interpretant certes formes privilegiades de feminisme (A McClintock: Family Feuds: Gender, Nationalism and the family).

Dona contra tradició

És indubtable que la contradicció intrínseca al nacionalisme nostàlgia del passat i, a la vegada, desig "progressista" de desfer-se d'ell, es resol gràcies a aquesta divisió genèrica "natural". La dona es presenta com la personificació atàvica de la tradició, que dona cos al principi conservador de continuïtat del nacionalisme. L'home, pel contrari, representa l'agent progressista de la modernitat racional i encarna el principi revolucionari del nacionalisme. Tot i així, no s'ha d'oblidar que no existeix una única narrativa de la nació. Els diferents gèneres, classes, ètnies i generacions ni s'identifiquen amb les formacions nacionals del mateix. Les dones africanes del CNA transformaren la maternitat, donant-li un tint insurrecte i, al identificar-se com a "mares de la revolució", aconseguiren canvis històrics en la seva relació amb el nacionalisme, demostrant així en la pràctica que ni feminisme ni nacionalisme són conceptes transhistòrics ni monolítics.

En el nostre cas, els quaranta anys de lluita dura, la militarització del conflicte, han accentuat el seu caràcter "masculí". El que no vol dir, de cap manera, que la dona no hagi/no estigui participant activa i decisivament, ni la contribució del feminisme nacionalista a l'hora de relacionar les lluites feministes amb altres moviments d'alliberament.

Donat que al parlar d'autodeterminació i d'Estat, ens estem referint al tipus de societat que volem, que hem d'anar construint des de ja, és precís qüestionar les relacions patriarcals existents dins de la pròpia esquerre abertzale, els rols d'home dona i la "masculinització" actual de la política. Les dones basques sempre ens hem vist davant del dilema d'on utilitzar les nostres energies: si entorn a una lluita feminista per la igualtat o entorn a una lluita nacionalista per l'autodeterminació. I és un problema de difícil solució que ens ha obligat a establir prioritats. Ha arribat el moment de crear oportunitats pel debat sobre el futur que les dones volem a Euskal Herria, perquè les dones hi tenim molt a dir en la re-construcció nacional.

Les dones basques ens hem d'anar autodeterminant perquè, si no aconseguim el poder que ens correspon durant la lluita, difícilment l'aconseguirem quan aquesta acabi. Hem d'anar canviant ja inclòs la iconografia, els símbols i les representacions. Estem en el moment de construir (reconstruir/deconstruir) les ideologies de la euskaldunitat i els que sense major precisió anomenem socialisme. En aquesta construcció, s'ha de posar potes enlaire a les divisions sexuals de la societat patriarcal i re-imaginar i reconceptualitzar, i tant la masclinitat com la feminitat. Així mateix, també hem de combatre aquesta creença de l'individualisme capitalista de domini i èxit a costa dels demés, que s'ha inserit en nosaltres i que ens porta a les dones a desitjar tenir accés als "privilegis dels homes", amb el que això comporta d'idealització del poder masculí i de superioritat, i de manteniment d'una divisió sexual de la societat que diem combatre. Si el nacionalisme no es transforma a través d'un anàlisi

del poder genèric, el nou Estat no serà sinó una nova reproducció dels privilegis i aspiracions masculines.